

Ружица Томић

# ТРАГОВИ



октобар, 2020.



Ружица Томић

# ТРАГОВИ

**M**  
**Vukotić**  
*Media*

октобар, 2020.

*Милки,  
Мојој мајци. Сирочетџу. Библијској краљици.  
Мученици. Хероју. Нејобедивој. Ненадмашној.  
Незаборавној.  
Живела сам свој сан, да бих осџварила њен.*



## Било је то осмог маја

**П**ровела је дан на њиви. Орала је. Руке и цело тело тресли су јој се док се кретала за старим, тешким плугом. Вукла је узде да коњи не изађу из бразде.

Радила је тешке мушке послове. А у пролеће их је било највише.

Није стигла ни да примети поља зеленог мора која се таласају, ни загрљене гране на раном сунцу. Ни цвркут, готово заглушујућ, из поља којима није било краја.

Пред сам залазак сунца упутила се кући. Имала је времена тек да уведе знојне коње у шталу. Почели су порођајни болови. Није могла да се превари. То је већ треће дете породице Томић. А и Ђурђевдан је прошао.

Пре пет година родила је сићушну, лепу девојчицу, коврцаве косе и великих црних очију. Друго дете је, убрзо након порођаја, преминуло. Био је син. Син! Сви очеви желе сина. Надали су се да ће ово треће остварити тај сан. Да ће, коначно, имати наследника имања, хранитеља родитеља. Није се дало...

Тај осми мај је важан за цео свет. Пре само седам година, на тај дан завршен је Други светски рат. Али, православном народу је битан јер прославља Светог арханђела Марка. Мислили су: могли би му дати име Марко, или Ђурађ, па био је пре само два дана. Ђорђе је слава и енглеске круне!

Како је сунце већ зашло и сумрак лагано прелазио у ноћ, упалили су стару, чађаву, петролејку, која није много осветлила кућу. Свекрва Ружа, газда куће у сваком смислу, завртала је фитиљ на најкраћи пламен да би уштедела што више гаса. Тај петролеум, ког су звали гас, био је прилично скуп, због тога су вечери проводили више у тами него уз чаробни пламен. Вечерас је, ипак, та лампа шкиљила пуном снагом, играли су благи зраци у нешто ширем кругу него што су укућани навикли.

Болови су били све јачи. Домаћин је отрчао код, прилично удаљеног, првог комшије да позове помоћ. Комшиница Јелена је већ имала неколико деце, а најмлађег, Савана, родила је пре само шест месеци. Чим је видела уплахиреног Драгутина, знала је шта је. Не чекајући ни часа, потрчала је према првој комшијској кући, већ издалека наслућујући да се порођај приближава крају.

Наредила је да се припреми млака вода, ћебад и пешкири да се ставе крај шпорета да би били топли. Преузела је команду порођаја. Ова жена, преке и често свађалачке нарави, много је сељанки породила. Цело село ју је сматрало

неком врстом бабице, иако ништа о том послу није нигде учила.

Њене оштре речи чуле су се у дворишту где су Драгутин, мала Љубица и још неколико старијих жена чекали. У 20.30 се, уз порођајни крик, зачуо слаб глас новорођенчета.

Жене су примакле бебу на слабо светло лампе. Женско је. У мраку тог собичка девојчица је угледала светлост дана. Ма како слабу, али светлост свету. *Sie erblickte das Licht der Welt*, или: *ver la luz*, како то Шпањолци нежно изговарају. Звезде не падају са неба, оне се рађају.

Дете је било јако исцрпљено, постојала је опасност да и оно не преживи, али Јелена се борила, држећи га за ногице, лагано га ударајући по стражњици, покушавајући да избаци плодну воду из плућа. За породиљу, то је трајало читаву вечност. Свекрва Ружа је, већ у паници, захтевала да се хитно иде по попа. Јер, обичај је налагао да дете не умре некрштено. Ако се то догоди, ни места у гробљу за њега неће бити.

Напокон, девојчица је почела да дише. Јелена ју је замотала у топле пешкире, узела је у наручје и подојила је. Као да ју је додирнула чаробним штапићем, почела је да вуче млеко снажно, заруменело се сићушно лице, очи су добиле сјај.

Дуго ју је држала на грудима, а кад је мирно почела да спава, ставила ју је крај мајке. Милка је одахнула. Крај ње је дисало њено чедо. Живот је овај пут победио.

## Рођена сам као Мали

Са Јелениним млеком добила сам заувек побратима. Савана. Томићи нису добили сина, али ја сам добила брата. А то што сам често била љута, као што је Јелена умела да буде, није ми сметало. Нисам постала ни Марко ни Марица, дали су ми име по баби Ружи – Ружица. Дуго нисам знала да се тако зovem. Звали су ме Сине или Мали, али никада именом. Нису ме чак ни Мала звали, била сам несуђени син.

Као што пролећно маче добро напредује, тако сам и ја расла и расла.

Мајка је морала брзо да преузме своје обавезе, мушке и женске. Да копа, оре, коси, а уз то да обавља кућне послове. За њу није било породилског одмора од шест недеља. Нису постојале веш-машине, усисивачи, миксери, машине за суђе. Ручни рад је владао у кући, као и на пољу, а исто тако и у штали. Стара добра времена. Која су одавно прошлост.

„Ниси родила краљевог наследника па да се одмараш”, биле су примедбе ако би жена поже-



лела да се одмори. Зато је у то време било много смртних случајева.

Мајка је била јака, чврста, гвоздена, вредна, па је дан-два након порођаја већ изашла да напоји стоку, помузе краве, припреми млеко и још на крају спреми вечеру. Зар су то та стара добра времена?

Верујем да су била добра само за оне који нису имали обавезе, није им било потребно да раде, а таквих није било у селу.

Успеле смо да останемо живе, захваљујући Јелени и снази моје мајке, мог хероја. Хитно крштење није одржано. Живот је почео да тече са извора тих неколико капи млека, топлог млека.

Јелена ме је задојила снагом.

Мајка ме је завила љубављу.

Анђели су били верни чувари тог осмог маја.

## Доживљаји детињства

Доживљаји из детињства се памте. Нарочито они први кораци свесно доживљени, самостални. Нисам осећала сиромаштво, иако нисам рођена у богатој кући. Али била сам срећна. Уз неколико играчака и вршњака, ништа друго није нам требало. Верујем да се многи сећају оних дрвених лептирића који склапају крила када се точкићи окрећу. Куповали су ми их на вашару у граду. Тајно сам правила лутке од кукуруза, оне лепе луткице плаве косе. Али то нисмо смели често да радимо, свако зрно је било важно. Мајка ми је шила луткице од старих крпа, пуњене власима од конопље, лана или перја.

Кад је Љубица пошла у школу „пошла сам и ја”. У мислима. Вежбала сам слова, речи, па и реченице да саставим. Мајка ми је сашила малу торбу, тако сам била убеђена да и ја идем у школу. Често сам трчала за школском децом, морали су да ме враћају са пола пута.

Рано сам научила да пишем и читам, све од сестре Љубице. Друго дете учи да би постигло

вештине првог. Зато проговори, прохода и много шта постигне раније него прво. Тако сам и ја пре школе знала читати, писати, рачунати.

Држали смо разне животиње: патке, ћурке, кокошке, краве, коње... Двориште је увек било пуно мачака и паса. Деца су на селу имала своје обавезе. Скупљали смо сухе гране по шуми за ложење ватре, чупали траву између редова лука и салате, сакупљали сено, чували стоку.

Знала сам дуго да лежим на ливади, гледам авионе, а није их било много. Фасцинирали су ме. Говорила сам да ћу бити пилот кад одрастем. Не знам како сам сазнала да постоје пилоти.

Живели смо у кућици, тачније у ћошку који је остао непорушен после паљења у рату. Нешто мало су дозидали, тек да имају две собице и, у средини, кухињу са зиданим шпоретом. Сада би то назвали камином. Године 1958. спроведен је електрични далековод, преко нашег крова прешле су дебеле жице за јаку струју. Пела сам се високо на оне железне шипке, одакле сам гледала у даљину. На њима се налазила табла са знаком „Опасно по живот“, али кога то интересује. Најмање је то интересовало мене.

Било је опасно испод тих жица живети, морали су да се селе на друго место. Али где? Новаца за новоградњу није било, па су родитељи радили непрекидно, свуда, само да зараде који динар који су остављали на страну за изградњу куће. Помоћи од државе није било, наређења да се сели – јесте. Значи, потруди се – или цркни или се сели.

Возили су запрегом поврће, жито, стоку, дрво, све што би се нашло за продају, у Бањалуку или у Градишку. До Бањалуке је 40 км, коњском запрегом возило се целу ноћ да би јутром осванули на пијаци. После тога требало је прећи исти пут, долазили су назад обично око поноћи. Уморни од пута, гладни, жедни. Вечерали би тек кад нахране коње. То је био закон.

Другог дана устајали су већ пред зору, ако се може рећи други дан, јер од ноћи није остајало много. Чекали су их важни послови на њивама. Косили су сено, окопавали кукуруз, репу, лук. Уз на стотине других радова. Ми смо чувале стоку. Скупљало се често много деце из комшилука, играли смо се, прескакали штрик, преплитали конопац између прстију и тако правили некакве сплетке.

Понекад би се догодило да краве униште позамашан део засада кукуруза док смо се ми забављали игром. И тако се десило оно што се једног дана морало десити. Биле само непажљиве.

Имали смо три краве, две је требало да се ускоро отеле. Теле је за нас значило разоноду, а за родитеље велики приход. Посебно сада значајан, јер је требало да купе циглу или грађу за нову кућу.

Раније него обично две краве су пошле кући. Пошто нису успели наши покушаји да их вратимо назад на ливаду, кренуле смо и ми према кући. Баба Ружа се прво зачудила што нас је видела тако рано, али већ у следећем тренутку почела

је да јауче. Видела је да су краве узнемирене, да им је стомак огроман. Рикале су и падале, устајале па поново падале. Убрзо се скупило неколико комшија. Масирали су их по стомаку, терали да устану, да се крећу, али на крају су, уз велики бол и патњу, остале да леже у дворишту. Две су страдале, једна од њих са телетом у стомаку.

Спуштао се мрак. Баба Ружа је и даље кукала, ми смо негде у ћошку куће дрхтале од страха шта ће се догодити када родитељи стигну. Нико није обраћао пажњу на нас. Чуло се само како она трећа, преживела, крава непрекидно риче.

Негде око поноћи, пас је најавио да домаћини стижу. Париз је био веран пас, знао је да осети повратак и по пола сата раније. Драгоје и Мићо пошли су им у сусрет, заустављајући запрегу на улазу у двориште.

„Немојте улазити да се коњи не преплаше“, упозорио је Мићо.

„Зашто да се плаше, шта се десило?“, престравила се Милка.

Није чекала одговор, скочила је са кола и појурила према трему. Видела је на дворишу две огромне тамне сенке мртвих крава. Само је тихо упитала: „Где су деца?“. Потом је ушла у кућу, узела нас у загрљај и нешто шапутала. Не сећам се шта је причала, имала сам само пет година. Али дуго нас је тако држала, чврсто стезала и тихо плакала. Није нас грдила, није тукла. Тек касније је изашла из куће и немо посматрала све њено благо. Храну. Будућност.

Бела, сада сама, дозивала их је током целе ноћи, звала, рикала, улазила и излазила из штале. Тек после месец дана, када је добила теле, престала ја да их тражи.

Временом сам потиснула те доживљаје, играла сам се са телетом, а оно ме је пратило куд год да пођем. Пошто су шталска врата затварана, улазила сам кроз оставу за сено, да ме родитељи не примете. Једном сам стала између две даске, пропала кроз њих и пала крави на леђа. Замало ме од страха убола роговима. Спасила ме баба Ружа кад је чула буку у штали. А да не описујем како сам у том тренутку изгледала. Није ме скоро ни препознала, замазану од кравље балеге. Опрала ме је у канти хладне воде. Знам само да, након те муке, дуже време нисам улазила у шталу.

Остала је траума, иако као деца од пет и десет година нисмо znale коју траву краве смеју да једу. Иако је прошло 60 година, кад прођем крај ливада и угледам краве које пасу, видим Шаренку и Миленку како у дворишту непомично леже. Сада разумем зашто су онда побегле кући, тражиле су помоћ, тражиле су спас. Нисмо им помогли, то себи никада не могу да опростим.